

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ

ПОЈМОВНИК

Доц. др Даница Рајин • Александар Вучковић • Ана Вјетров

ФИНАНСИЈСКА ПИСМЕНОСТ

ПОЈМОВНИК

Пилот-пројекат
„Укључивање финансијског описмењавања
у систем образовања и васпитања Републике Србије“
(ФинПис)

Аутор и координатор пилот-пројекта: др Гордана Степић
Супервизор пилот-пројекта: Весна Недељковић

Београд, 2018.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Издавачи

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Београд, Немањина 22–24 · www.mprn.gov.rs

Завод за унапређивање образовања и васпитања
Београд, Фабрисова 10 · www.zuov.gov.rs

За издаваче

Младен Шарчевић, министар просвете, науке и технолошког развоја
Мр Златко Грушановић, директор Завода за унапређивање образовања и васпитања

Ауторски тим FEFA факултета

Доц. др Даница Рајин
Александар Вучковић
Ана Вјетров

Рецензенти

Проф. др Катарина Ђулић
Доц. др Милош Ерић
Др Слађана Средојевић

Лектор и коректор

Иван Савић

Прелом текста

Жељко Хрчек

Тираж

25 примерака

Штампа

Скрипта интернационал

Публикација је доступна у електронској форми на
<http://finpis.mi.sanu.ac.rs/> и <https://efinpis.rs/>
званичним порталима пилот-пројекта, као и на сајтовима
партнера у реализацији пилот-пројекта.

ISBN: 978-86-87137-71-4
Београд, 2018.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41'276.6:33

РАЈИН, Даница, 1986-

Финансијска писменост : појмовник / Даница Рајин,
Александар Вучковић,
Ана Вјетров. - Београд : Министарство просвете,
науке и технолошког развоја
Републике Србије : Завод за унапређивање
образовања и васпитања, 2018
(Београд : Скрипта интернационал). - 16 стр. ; 27 см.
- (Пилот-пројекат
"Укључивање финансијског описмењавања у систем
образовања и васпитања
Републике Србије" (ФинПис) / аутор и координатор
пилот-пројекта Гордана
Степић ; супервизор пилот-пројекта Весна
Недељковић)

Dostupno i na: <http://finpis.mi.sanu.ac.rs/>
Dostupno i na: <https://efinpis.rs/>. - Тираж 25.

ISBN 978-86-87137-71-4 (ЗУОВ)

1. Вучковић, Александар, 1985- [аутор] 2. Вјетров,
Ана, 1982- [аутор]

а) Српски језик - Економска терминологија

COBISS.SR-ID 264494860

**Публикација је својина Министарства просвете,
науке и технолошког развоја Републике Србије
и добро је од јавног значаја.**

*Партнерску подршку и илој-пројекту
јружила је компанија VISA.*

Ставови и мишљења изнети у Публикацији
не одражавају нужно ставове компаније VISA

Сви термини који се користе у Публикацији
у граматичком мушком роду подразумевају мушки
и женски пол особа на које се односе.

УВОД

Појмовник финансијске писмености је намењен ученицима млађих разреда средњих школа свих профила, као и наставницима који учествују у процесу припреме ученика за полагање ПИСА теста из ове области. Сврха овог појмовника је да ученике упозна са финансијским терминима који су у свакодневној употреби и с тим у вези им олакша разумевање околности и изазова у финансијском окружењу са којима се могу суочити, како у одраслој доби, тако и у ближој будућности. Опис финансијских термина датих у овом појмовнику, прилагођен је знању и искуству ученика предвиђеног узраста. Стицањем знања о основним појмовима финансијске писмености, ученици стичу неопходну теоријску основу за доношење оптималних финансијских одлука сходно изазовима у свом окружењу.

Појмовник финансијске писмености може представљати корисно наставно средство, које ће помоћи наставницима да својим ученицима представе основе финансијске писмености на њима разумљив начин. Појмовник обухвата термине из различитих економских области, попут новца и трансакција, управљања финансијама, ризика и награда, као и финансијског окружења. У циљу појашњења неких сложенијих појмова, коришћени су и одговарајући примери.

Аванс је плаћање унапред дела износа вредности одређене робе или услуге.

Акције су хартије од вредности које издају предузећа (компаније или привредна друштва) и продају их инвеститорима на тржишту хартија од вредности, тј. берзама. Инвеститори могу бити физичка и правна лица. Свака акција представља удео у власништву над предузећем које их издаје. Инвеститори куповином акција постају сувласници над предузећем, тј. акционари. Куповином више од 50% свих акција једног предузећа, инвеститор постаје већински власник. Део профита који предузеће остварује, дели се имаоцима акција у сразмери са њиховим учешћем у укупном капиталу предузећа. Профит који појединачна акција доноси свом имаоцу, назива се дивиденда. Будући да зависи од висине профита који предузеће остварује, износ дивиденде може бити различит из године у годину.

Аукција је јавно надметање купаца у вези с ценом и другим условима куповине понуђених вредности.

Банка представља финансијску институцију, која одобрава зајмове и пружа услуге депоновања средстава која подлежу повлачењу на захтев. Банка може обављати следеће послове: депозитне послове, кредитне послове, послове платног промета, издавање платних картица, послове са хартијама од вредности, послове заступања у осигурању, итд.

Банковни рачун је услуга коју банка нуди својим клијентима, где клијент има могућност држања новца у банци, као и примања уплата и вршења исплата. Сваки банковни рачун има свој јединствени број, који се зове број рачуна. Најпознатије врсте банковних рачуна су текући рачун, штедни рачун и девизни рачун. Те-

кући рачун је лични рачун клијента преко којег се могу примати уплате, вршити исплате и подизати новац по потреби. На штедном рачуну у банци се чува новац намењен штедњи. Девизни рачун је рачун у банци намењен за штедњу новца, као и за друге трансакције у иностраној валути. За услугу одржавања рачуна, поједине банке на месечном нивоу наплаћују одговарајућу накнаду. Стање на рачуну представља износ финансијских средстава којима клијент тренутно располаже у банци.

Банкомат је електронски уређај, који кориснику платне картице омогућава да подигне новац са банковног рачуна, али и да обавља друге финансијске послове (увид у стање на банковном рачуну, промена ПИН кода, а у неким случајевима, доступни су и уплата на рачун, плаћање обавеза, мењачки послови, пренос новца са једног рачуна на други итд.). Банкомати различитих банака се налазе широм градова. За разлику од банака, које имају ограничено радно време, банкоматима је могуће приступити 24 сата дневно. Банкомат функционише тако што се у посебан прорез убаци платна картица или се она чита на читачу за бесконтактне картице, након чега се на екрану појави опција за избор језика, а затим позив да се унесе ПИН код. Након тога се врши избор услуге. Уколико корисник жели да подигне новац, након што одабере ту опцију, биће му понуђено да унесе и потврди износ који му је потребан, након чега ће банкомат аутоматски избацити тражени новац кроз за то предвиђен отвор. Уколико корисник ову трансакцију врши са дебитном картицом, услов да би подигао тражени износ јесте тај да на банковном рачуну има једнако или више новца од траженог износа. Уколико поседује кредитну картицу, тражени износ може бити максимално до расположивог лимита на рачуну постављеног од

стране банке (за подизање готовог новца и плаћање робе и услуга на кредит). Уколико клијент одређене банке жели да подигне новац са банкомата неке друге банке, то може обавити уз одговарајућу накнаду. Накнаду не наплаћује банка чији се банкомат користи, већ банка издавалац картице, а касније те две банке деле приход према интерном договору.

Берза је физички и пословно организован простор, где се састају понуда и тражња за тачно одређеном робом, у тачно одређено време и на тачно утврђен начин. Најпознатије берзе су оне где се тргује хартијама од вредности, али осим њих, постоје и берзе где се може трговати и другом робом, као што су нпр. пољопривредни производи. Берза представља самосталну организацију, која поседује сопствени пословни простор, чланство и пословна правила.

Бесконтактно плаћање представља нови вид обављања трансакција применом платних картица опремљених посебним чипом за ову врсту услуга. Наиме, бесконтактно плаћање функционише тако што корисник прислони своју картицу на читач и сачека неколико секунди да се трансакција обави. Звучни и светлосни сигнал читача се појављује онда када је трансакција успешно обављена. Код бесконтактног плаћања мањих износа, није потребно уносити ПИН код путем терминала за плаћање. Међутим, у случајевима када се ради о трансакцијама већих износа, унос ПИН кода је ипак обавезан ради додатне верификације.

Бизнис (пословни) план је плански документ којим предузетник, али и већ постојеће привредно друштво (предузеће) описује и анализира могућности за запошљавање новог посла или проширење по-

стојећег. Бизнис план садржи елементе као што су опис производа или услуге, анализа тржишта, план производње, план продаје, финансијски план, итд. Осим што предузетнику пружа увид у исплативост предузимања одређеног пословног подухвата, бизнис план такође служи и да мотивише потенцијалне инвеститоре да уложе новац у тај подухват. Бизнис план се користи приликом конкурисања код банака или других институција за добијање кредита или бесповратних средстава ради покретања посла.

Биланс стања је извештај у којем се приказује финансијска позиција предузећа на одређени датум у монетарним јединицама. Састоји се од упоредног приказа активе, односно средстава са којима привредно друштво располаже и пасиве, односно приказа извора или порекла средстава са којима привредно друштво располаже. У билансу стања, вредност активе и пасиве мора да буде једнака.

Биланс успеха је извештај о приходима, расходима и резултату пословања (добит/профит). Добит (профит) = Приходи – Расходи.

Бруто домаћи производ (БДП) је тржишна вредност свих финалних добара и услуга произведених у једној земљи у одређеном временском периоду. Компоненте БДП-а: БДП = потрошња + инвестиције + државни издаци + нето извоз. Пример: БДП Србије на крају 2016. године, износио је 34,6 милијарди евра, док је БДП Немачке у истом периоду износио 3133 милијарди евра.

Бруто зарада је зарада коју сви запослени остварују и чине је нето зарада, порез на зараду и доприноси за обавезно социјално и пензионо осигурање и осигурање

у случају незапослености, који се плаћају држави.

Буџет представља списак свих планираних прихода и расхода, који има карактер финансијског плана. План прихода нам говори колико новца имамо на располагању и из којих извора планирамо да га прикупимо, док расходи показују на шта намеравамо да потрошимо прикупљени новац.

Варијабилни трошкови могу да расту или опадају у зависности од количине купљене или произведене робе, као и обима пружених услуга. *Пример: Ако љекара љовећа љпроизводњу хлеба, доћи ће и до љовећања укљуних љрошкова набавке брашна и квасца.*

Главна књига је списак свих пословних промена (куповина, продаја, измирења обавеза и сл.), које се евидентирају на рачуноводственим контима и на основу којих се касније припремају финансијски извештаји предузећа.

Годишњи обрачун (завршни рачун) је пословни документ, који се саставља једном годишње и који са рачуноводственог и финансијског становишта пружа увид у пословање организације у току године. Другим речима, свођењем рачуна на крају фискалне године, могуће је анализирати пословање организације и видети колика је њена добит. Сва правна лица и предузетници, који воде двојно књиговодство, морају да на крају фискалне године поднесу годишњи обрачун Агенцији за привредне регистре.

Готовински кредити и потрошачки кредити. Готовински кредит представља ненаменски кредит који банке одобравају клијентима. За разлику од готовинског кредита, где новац директно леже на

текући рачун клијента банке, потрошачки кредит представља наменски кредит, који се најчешће одобрава ради куповине трајних потрошних добара, односно за личну потрошњу (намештаја, рачунара и рачунарске опреме, беле технике итд.). Основна разлика између готовинског и потрошачког кредита, поред намене, јесте и чињеница да по одобрењу кредита банка уплаћује износ одобреног потрошачког кредита на рачун фирме издаваоца рачуна, а не на рачун клијента. *Пример: банка XYZ у сарадњи са компанијом Техно Бесџ д.о.о. нуди љпотрошачки кредити за љензионере за куљовину љтехнике (од аљараџа за љриџисак до љтелевизора).*

Грејс период (енг. *grace period*) представља временско одлагање извршења неке финансијске обавезе. Пример: грејс период, када банка одобри клијенту кредит, представља време које протекне од момента исплате кредита до уплате прве рате кредита од стране клијента банке.

Девизни курс је цена стране валуте, изражена у домаћој валути. Куповни курс представља цену, тј. курс по којој мењачница или банка откупљује девизе од клијената. Продајни курс представља цену по којој мењачница или банка продаје девизе клијентима. Продајни курс је увек већи од куповног. Мењачница остварује приход управо захваљујући разлици између продајног и куповног курса, јер клијентима продаје девизе по цени која је нешто виша од оне по којој их откупљује. Средњи курс представља просечну вредност куповног и продајног курса, односно њихов збир, подељен са два. У свакој мењачници или банци је на видљивом месту истакнута курсна листа, која на дневној основи приказује девизне курсеве различитих валута важећих на тај дан.

Динамика отплате кредита је приказ враћања дуга који клијент има према банци. Рата представља редовну, најчешће месечну, исплату новчаног износа који се састоји од дела главнице и дела камате, коју клијент мора да плати. У плану отплате кредита, након исплате једне рате кредита, камата се увек обрачунава на остатак дуга.

Дозвољено прекорачење рачуна (дозвољени минус на рачуну) је врста позајмице коју банка даје својим клијентима. Клијенти, којима банка одобри дозвољени минус, имају могућност да до одређеног договореног износа потроше више новца, него што имају на рачуну. Клијент може, а и не мора, трошити одобрена средства, али су му она стално на располагању. За сва средства, која клијент потроши у оквиру дозвољеног минуса, банка наплаћује одређену камату.

Економија је проучавање начина, помоћу којих се људи опредељују да користе ретка или ограничена средства производње да би произвели разна добра и да би их расподелили на разне сегменте друштва, задовољавајући њихову потребу за потрошњом (*Пол Самјуелсон, добитник Нобелове награде за економију 1970. године*).

Електронски новац замењује готовину и чекове и омогућава куповину роба и услуга преко интернета у кратком временском року и са било ког места. Електронски новац се чува на чипу, серверу или платној картици. Корисници могу доћи до електронског новца уплатом новчаних средстава институцији надлежној за његово издавање. По пријему уплате, кориснику се издаје електронски новац у износу уплаћених новчаних средстава.

Електронски потпис представља звук, симбол или процес, придодат или логич-

ки повезан са одређеним уговором или другим документом и који уместо својеручног потписа користи особа која има намеру да потпише поменути документ. Електронски потпис може имати правно дејство и може се користити као доказно средство попут својеручног потписа, осим када се посебним законом захтева да само својеручни потпис има правно дејство и доказну снагу. Дигитални потпис је криптографска техника која се користи ради потврде идентитета особе која је применила електронски потпис. У ту сврху се користи дигитални сертификат, чија улога је да попут личних исправа докаже идентитет особе.

Електронско банкарство представља могућност да се бројне банкарске услуге реализују путем веб-сајта банке. Назива се још и онлајн банкарство, интернет банкарство, електронско банкарство и виртуелно банкарство. Послови, које је могуће обавити електронским банкарством су: увид у стање рачуна, пренос средстава са једног рачуна на други, плаћање обавеза, итд.

Ефективна каматна стопа (ЕКС) представља стварну цену кредита и поред номиналне каматне стопе, укључује накнаде и провизије које клијент плаћа банци за одобравање кредита. *Пример: клијент узима кредит у износу од 30000 ЕУР, са периодом отплате 180 месеци, номиналне каматне стопе на годишњем нивоу 2,75%, а ефективне каматне стопе 3,29%. Трошкови, који настају на терет корисника (накнаде, осигурања, итд.), улазе у обрачун ефективне каматне стопе, која је последично увек виша од номиналне (или једнака њој, уколико кредит нема никаквих трошкова осим камате) и представља праву цену кредита код банке.*

Закуп је уговор којим се једна страна обавезује да другој страни преда на употребу одређену ствар или одређено имовинско право, уз плаћање накнаде и да се по истеку уговора та иста ствар или право врати првој страни.

Залагаоница је установа, која клијентима даје краткорочне позајмице уз камату, на основу заложених предмета, чија је вредност иста или већа од тражене позајмице. Поменути предмети се називају залога. Уколико би се десило да клијент не може да врати дуг до уговореног рока, залагаоница намирајује своје потраживање законски дефинисаном продајом заложених предмета. На овај начин се залагаоница штити од могућег губитка услед евентуалне немогућности да наплати своја потраживања. Када клијент врати дуг, залагаоница му враћа залогу.

Затезна камата (казнена камата) представља камату која се обрачунава и наплаћује уколико клијент није измирио обавезе у року, а у складу са одредбама закљученог уговора о кредиту.

Инвестиција је улагање финансијских средстава у одређени пословни подухват или хартије од вредности, с циљем остваривања користи. Примери инвестиција су изградња фабрике или ауто-пута, набавка машина или софтвера, куповина пољопривредног земљишта, али и куповина хартија од вредности одређеног предузећа или институције. Инвестиције су кључни фактор економског раста и развоја.

Инфлација представља пораст општег нивоа цена, односно пад вредности новца и његове куповне моћи. *Пример: генерације наших родитеља су ишле у пројавницу и за 1000 динара могле да купију јуна колица намирница. Оно што данас купимо за исти износ, стићемо у мали део тих истих колица.*

Износ (1000 динара) се није променио, али се смањио број артикала који за тај износ можемо купити.

Исплата представља пренос новца на терет власника рачуна.

Камата представља цену за употребу зајмовног капитала. Може бити фиксна или променљива. Променљива каматна стопа по којој банка пласира кредите, састоји се од променљивог дела, који се везује за референтну каматну стопу неке централне банке или одређеног међубанкарског тржишта (ЛИБОР, ЕУРИБОР, БЕЛИБОР, и сл.), на шта се додаје профитна маржа банке.

Капитал представља вредност, која се улаже у економску делатност с основним циљем да се увећа, тј. да донесе добит предузећу.

Каско осигурање моторних возила пружа осигуранику могућност да му се финансијски надокнади губитак настао услед оштећења или потпуног уништења његовог возила.

Комерцијална или пословна банка је финансијска институција, која се бави прикупљањем депозита и кредитирањем становништва и привреде, зарађујући на разлици у цени између прикупљених и пласираних средстава. *Пример: банка XYZ је позајмила средстава у износу од 10000 ЕУР по каматној стави од 3% и пласирала иста по каматној стави од 5%. Зарада банке је 200 ЕУР.*

Крађа идентитета или лажно представљање на интернету је превара, којом се од корисника рачунара путем лажне имејл поруке или веб-сајта, сазнају лични и финансијски подаци. Имејл обично садржи везу са лажном веб-страницом, која има све карактеристике легитимне странице (логотип и садржај компаније). У смислу

сигурности информација, односи се на психолошку манипулацију људи с циљем откривања поверљивих информација и њихове злоупотребе. Мрежна крађа идентитета се користи за крађу новца или наношења неке друге штете. *Пример: преумеравање веб-линка на адресу друшћачију од намераване, при чему се лажна адреса приказује као да је права. На тај начин, хакери могу да преузимају поруџбине и краду посао правом сајту. Могу да измене ориџиналну поруџбину и зашћим да је пошаљу на први сајт, а резултат је незадовољан купац који добија оно што није поручио, иако да се обично не враћа наведеном сајту.*

Кредит за покретање предузећа (стартап кредит) представља зајам, који се додељује ради започињања сопственог посла. *Пример: банке додељују кредитне за започињање сопствене посла уз одговарајућа средства обезбеђења. Постоје и програми подршке, где банке поред одобравања кредита пружају помоћ при изради бизнис плана као и програме едукације предузетника. Међушћим, са аспекта банке, поменућа улагања се смањрају ризичним и неретко су праћена вишом каматном стојом на одобрена средства.*

Кредит за рефинансирање представља кредит, који подразумева замену постојећег дуга новим кредитом и који неретко нуди дуже рокове отплате, веће износе и могућност добијања додатног новца. *Пример: клијент Пећар Пећровић узима кредит за рефинансирање у динарима у вредности од 500.000 РСД, са периодом отплате 60 месеци и ефективне каматне стоје од 12,52% на годишњем нивоу, како би измирио своје обавезе по основу кредитне картице.*

Кредит представља дужничко-поверилачки посао у коме банка као поверилац

ставља на располагање одређену количину финансијских средстава клијенту. У кредитном захтеву клијента увек стоје следећи елементи кредита: износ, валута, рочност, грејс период, динамика отплате, намена. У Србији, кредити могу бити у домаћој валути и могу бити индексирани у иностраној валути. Под индексацијом се подразумева везивање обавеза по основу кредита са курсом неке стране валуте, а као основни критеријум за индексацију је динарска противвредност по средњем курсу Народне банке Србије на дан извршења обавезе. Кредити се могу класификовати и по рочности: краткорочни и дугорочни, као и по намени: готовински, потрошачки, стамбени итд. Износ који клијент треба да врати састоји се од главнице и камате. Главница је износ који је банка првобитно позајмила клијенту. Камата представља цену коришћења позајмљених средстава или другим речима, износ који клијент плаћа банци као накнаду за коришћење њених средстава.

Кредитна историја представља историју клијента у сервисирању обавеза према банкама и другим финансијским институцијама и од великог је утицаја на доношење одлуке банке о одобрењу пласмана. У Србији се кредитна историја сваког клијента може видети у бази података, која се зове Кредитни биро. Кредитни биро представља регистар података о новчаним обавезама и о уредности физичких и правних лица у измиривању обавеза према банкама, даваоцима лизинга и другим пружаоцима услуга. Приликом одобравања кредита, службеник у банци мора извадити за сваког клијента извештај из Кредитног бироа.

Кредитни лимит представља укупан износ до којег се корисник кредита може задужити. Банка одређује кредитни лимит

након анализе примања клијента или пословања предузећа. *Пример: клијент Пеџар Пејровић поседајуће кредитну картицу Mastercard Standard. Кредитни лимит на картици износи 100000 РСД и поменуто преглаваља максимално клијентово задужење по основу кредитне картице.*

Кредитни ризик представља могућност настанка негативних ефеката на пословање банке услед неизвршења обавеза дужника према банци проузрокованих променом објективних или субјективних околности. *Пример: банка XYZ кредитира клијента који се бави шпедицијом. Клијентова кредитна историја указује на чињеницу да није био редован у сервисирању обавеза према другим банкама. Међутим, банкарски службеник у XYZ банци одобрава кредит, услед блиског познанства са директором фирме. Одобравањем кредита банка је преузела на себе кредитни ризик, односно евентуалну немогућност најлаше изражавања.*

Криптовалута је врста дигиталне валуте или дигиталног новца која функционише на темељу криптографских алгоритама. Биткоин је дигитална валута заснована на P2P (енг. *peer-to-peer*) технологији, која функционише без централног надзорног органа. Биткоин користи криптографију да би се контролисале и евидентирале трансакције. Када трансакција прође потребне провере, она се евидентира у јавној главној књизи, која је позната под називом блокчејн (енг. *blockchain*). Чланови мреже, који у оквиру блокчејна спроводе евиденцију, верификацију и закључавање трансакција, за тај свој рад бивају награђени од стране мреже одређеном количином криптовалуте. Тај процес се назива рударење криптовалута (енг. *cryptocurrency mining*).

Криптографија се бави чувањем тајности информација, што има посебан значај када се поверљиви подаци преносе, односно смештају у било какав електронски систем.

Лизинг је изнајмљивање, рентирање, узимање под закуп. Лизинг је посао између два лица у којем давалац лизинга преноси овлашћење држања и коришћења предмета лизинга (опрема, простор и сл.) на уговорено време примаоцу лизинга, где прималац плаћа уговорену накнаду у ратама.

Ликвидност је способност да у сваком моменту можемо измирити доспеле обавезе према повериоцима. То је својство имовине или њених делова да се могу претворити у готовину довољну за покриће преузетих обавеза.

Меница је писмена и строго формална хартија од вредности, која служи да одређено лице или организација, која треба да исплати новац другом лицу или организацији, може да уместо тог новца изда меницу, којом се налаже трећем лицу или организацији, назначеном у меници, да исплати тражени новац. Менице се данас најчешће користе у сврху обезбеђивања кредита. *Пример: У неким случајевима приликом одозања кредита, клијент преглаје банци меницу, у којој је назначено име жиранта. Жирант је особа која својим поштомом на меници прихвата да врати цео или остатак кредита банци уколико дужник по није у могућности. У том случају, уколико клијент заиста не може да врати кредит, банка на основу менице поштражује од жиранта да преузме обавезу враћања кредита.*

Мењачница је место, где се домаћа валута може заменити за страну и обрнуто.

Мењачким пословима се осим мењачница, баве и банке.

Мобилно банкарство је облик електронског банкарства прилагођен коришћењу на мобилним уређајима. Назива се још и м-банкарство (енг. *m-banking*).

Налог за пренос (вирман) представља безготовински инструмент платног промета, који се користи за пренос средстава са рачуна налогодавца на рачун корисника. *Пример: њредузеће А њлаћа обавезе њрема своме добављачу, њредузећу Б. Преко налоја за њренос средсѡва са рачуна налојодовца (комѡаније А) се њребацују на рачун корисника (њредузеће Б).*

Наруџбеница представља документ, који купац издаје продавцу и који садржи детаљне податке о услугама или производу који се жели купити (податке о количини, врсти и цени услуга или производа). Након извршене услуге или продаје производа продавац шаље купцу фактуру (рачун), која представља документ којим је закључен посао, односно створена обавеза плаћања робе или услуге. Поред фактуре (рачуна) често се користи и документ који се зове профактура или предрачун, а који у пракси често претходи фактури (рачуну).

Нето зарада је новац, који запослени добија као накнаду за свој рад. Износ нето зараде се израчунава тако што се износ бруто зараде умањи за износ пореза и доприноса.

Неуговорено прекорачење рачуна (недозвољени минус на рачуну) представља ситуацију, која се дешава уколико клијент потроши више новца него што му је на располагању у банци, укључујући и све евентуалне позајмице (нпр. дозвољени минус), тј. мимо уговорног односа

с банком. У том случају, банка за износ недозвољеног минуса, наплаћује високу камату, а притом и блокира коришћење клијентових кредитних картица. Такође, банка ће убудуће бити опрезна и неповерљива уколико поменути клијент затражи кредит или неки други вид позајмице, јер ће га сматрати неуредним дужником.

Новац је еквивалент робне вредности и представља економско добро, које служи за размену добара и услуга, односно које мери вредност робе и услуга. Он својом већом или мањом употребном вредношћу одређује вредност свих других добара.

Новчани ток представља све приливе и одливе средстава. Позитиван нето новчани ток (разлика између прилива и одлива) означава постојање сопствених извора финансирања, док негативан нето новчани ток захтева ангажовање позајмљених извора финансирања.

Номинална каматна стопа и реална каматна стопа. Номинална каматна стопа представља каматну стопу, која је договорена уговором између страна у дужничко-поверилачком односу и по којој се обрачунава камата коју дужник плаћа. Реална каматна стопа се израчунава тако што се од висине номиналне каматне стопе одузме стопа инфлације и она прецизније одражава стварне трошкове задуживања. *Пример: ако је номинална каматна стопа 15%, а стопа инфлације 5%, тада реална каматна стопа износи 10%.*

Номинални девизни курс представља стопу по којој се валута једне земље може заменити валутом друге земље. *Пример: Пејшар Пејровић оглази у мењачници, њде сѡји обавешѡење да се за 1 ЕУР добија 117,5 РСД. Разменио је 100 ЕУР и добио 11750 РСД.*

Обвезница је хартија од вредности којом се њен издавалац (предузеће, али и држава или општина) обавезује да ће до унапред утврђеног датума купцима обвезница исплатити вредност уложених средстава, као и камату. Другим речима, издаваоци обвезница се на овај начин задужују, тј. прикупљају средства, која су им потребна и која касније треба уз камату да врате купцима обвезница.

Одложено плаћање представља могућност да особа или организација купи робу или добије одређену услугу, а да за то не плати одмах, већ у одређеном будућем периоду у складу са условима које одређује продавац.

Онлајн трговина је процес куповине и продаје производа и услуга путем интернета. *Пример: компанија XYZ њима њоруџине њреко њнџернџа и након извршене њлаћања досџавља робу својим куйцима.*

Осигурање је уговорни однос између осигураваача и правног или физичког лица, којим се осигураваач обавезује да ће осигураном лицу делимично или у целости финансијски надокнадити губитак, уколико дође до остварења осигураног штетног догађаја. Организације које се баве осигурањем су осигуравајуће куће и банке. Основна подела осигурања у савременом пословању је на животно и неживотно осигурање.

Пејпал (енг. PayPal) је платформа за међународно електронско трговинско пословање и омогућава плаћање и трансфер новца путем интернета. Поузданост и сигурност исплата представља једну од најзначајнијих предности коју Пејпал пружа својим корисницима. Једноставан је за активацију и коришћење и омогућава трансакције са иностранством у девизама. Међутим, иако је омогућено да новац

излази из земље, није могуће да се тргује девизама унутар граница Србије.

Пензија представља месечну новчану накнаду ван радног односа на коју појединац стиче право по основу осигурања за случај старости, инвалидности и смрти, а под условима утврђеним законом. Обавезно (државно) пензијско осигурање функционише тако што се пензијски доприноси садашњих запослених уплаћују у фонд за пензијско и инвалидско осигурање (ПИО), из ког се исплаћују пензије садашњим пензионерима. За остваривање права на приватну пензију није од значаја да ли је појединац запослен и да ли има редовне приходе. Уплата доприноса у добровољне пензијске фондове су добровољне, могу бити месечне, периодичне и једнократне, не морају да буду редовне, а може да их уплаћује појединац за себе или да за то њега чини неко други.

ПИН представља лични идентификациони број корисника платне картице који чине 4 цифре. Приликом коришћења платних картица неопходно је укуцати ПИН. Он се користи за ауторизацију (одобравање) плаћања на продајним местима, као и приликом подизања новца на банкомату. ПИН се добија приликом издавања саме картице, а неке банке омогућавају његову промену на банкомату или преко интернета.

Платне картице представљају инструмент безготовинског плаћања који омогућава плаћање роба и услуга, као и подизање готовине. Врсте платних картица су дебитна картица и кредитна картица. Дебитним картицама, корисник може да плаћа и подиже готовину до висине средстава које има на рачуну, а у неким банкама лимит укључује и дозвољени минус. У случају коришћења кредитне картице,

средства се користе до лимита утврђеног претходно закљученим уговором. *Пример: најчешћи тип кредитне картице у Србији је револвини картица, тип картица по којој се одређен проценат дуга плаћа једном месечно, док се остатак дуга преноси у наредни месец. На пример, ако је дуговање по кредитној картици 18500 РСД, а месечна обавеза се рачуна као 5% дуговања, износ који се плаћа банци сваког месеца је 925 РСД.*

Платни промет представља сва плаћања, која се врше између правних и физичких лица. Један од најчешће коришћених готовинских инструмената платног промета је налог за уплату (општа уплатница). *Пример: студент одлази у банку да уплати износ за школарину. На шалтеру банке појављује се налог за уплату (општа уплатница), где оставља следеће податке: име уплатиоца, сврху уплате, име примаоца уплате, износ уплате и број сваког месеца примаоца уплате.*

Плаћање на рате представља начин плаћања на одложено. Рате доспевају на плаћање одређеног дана у месецу.

Покриће представља средства, која пружају заштиту од губитка (нпр. осигуравајуће покриве које представља износ ризика или обавеза којим је појединац или правно лице покривен путем услуга осигурања), или која јамче исплату неке обавезе.

Полиса осигурања је исправа о закљученом уговору о осигурању.

Понуда представља укупну количину добара, коју су продавци спремни да понуде за продају по одређеној цени. Понуду одређују продавци. На тржишту се сучељавају продавци добара, с једне стране, и купци, с друге.

Попис робе подразумева пребројавање добара и треба да обухвати сву имовину и обавезе. Фирма треба да попише нематеријалну имовину, некретнине, инвестиционе некретнине, постројења, опрему, биолошка средства, залихе материјала, недовршену производњу, готове производе и робу, стална средства.

Порез на добит представља порез, који правна лица плаћају на остварену добит. Добит предузећа утврђује се тако што се од прихода предузећа одузимају расходи који су настали при његовом остваривању. *Пример: предузеће XYZ је остварило добит пре одређивања у износу од 101442000 РСД. Ако је обложена пореском стопом 15%, на крају када се уплати и порез, укупан нето добитак предузећа износи 86225700 РСД. Порез који плаћају физичка лица која остварују доходак се назива порез на доходак грађана.*

Порез на додату вредност представља општи порез на потрошњу, који се обрачунава и плаћа за испоруку добара и пружање услуга, у свим фазама производње и промета добара и услуга, као и на увоз добара. Општа стопа ПДВ-а у Србији износи 20%. Посебна стопа ПДВ-а износи 10% и њоме се опорезује промет одређених производа и услуга као што су хлеб, млеко, месо, житарице, медицинска средства, наставна средства, огревно дрво, услуге смештаја у хотелима, пречишћавање отпадних вода, одржавање чистоће на јавним површинама, итд. *Пример опште стопе ПДВ-а: предузеће А је произвело робу у износу од 10000 РСД. На произведену робу се обрачунава ПДВ од 20% и финална продајна цена износи 12000 РСД.*

Предузетништво представља свако предузимање неког пословног подухвата, а предузетник је онај ко предузима тај по-

духват. У свакодневном пословању, предузетништво се дефинише као оснивање, организација и вођење одређеног предузећа с циљем остваривања добити. *Пример: Стив Џобс, Стив Вознијак и Роналд Вејн, далеке 1976. године оснивају компанију Apple Computer Co., која се бавила пројектом компјутера Apple. Данас је компанија проширила своје пословање и остварује годишње приходе веће од 200 милијарди долара.*

Премија осигурања је новчани износ, који уговарач осигурања плаћа осигурвачу по уговору о осигурању.

Провизија је проценат од обављеног посла, унапред дефинисана накнада за посредника којом се плаћа извршена услуга.

Рачуноводствена стопа приноса на инвестицију је однос очекиваног добитка од пројекта и улагања у пројекат.

Реални девизни курс представља номинални девизни курс, коригован према расту цена.

Рента је новчани износ који се исплаћује редовно, у одређеним временским размацима, на темељу неког правно заснованог потраживања. Рента представља приход од капитала.

Рецесија представља макроекономску појаву, којом се означава да један привредни систем бележи опадање БДП-а током најмање два узастопна квартала (најмање 6 месеци). *Пример: Сједињене Америчке Државе (САД) током 2008. године упадају у рецесију, која досеже врхунац крајем 2009. године, када је на милионе људи изгубило своја радна места.*

Рок доспећа је рок у ком се дужник обавезује да ће исплатити своје обавезе према повериоцу.

Сервиси за трансфер новца омогућавају појединцима да шаљу и примају новац у року од неколико минута, без обзира на ком крају света се налазе, у зависности од радног времена заступника. Најпознатији сервиси за трансфер новца су *Western Union* и *MoneyGram*.

Солвентност је усмерена на дугорочну финансијску стабилност предузећа. То је способност да се са свим средствима којима предузеће располаже, могу подмирити све обавезе у року доспећа, односно представља дугорочну платежну способност предузећа.

Стамбени кредит представља дугорочни, наменски кредит који банка одобрава за куповину стана или куће, као и за изградњу, реконструкцију или адаптацију стамбеног објекта. Најчешће средство обезбеђења је хипотека на управо купљени стан.

Стечај је поступак који се спроводи над предузећем, стечајним дужником који више није у могућности да редовно измирује своје обавезе. Стечај се може спровести кроз банкротство или реорганизацију. Банкротством, предузеће, које је стечајни дужник, престаје да постоји. Када је реч о реорганизацији, циљ је такође да се намире дугови поверилаца, али се то врши кроз промену начина пословања стечајног дужника, при чему предузеће не мора престати да постоји.

Такс фри (енг. tax free) је повраћај пореза на додату вредност (ПДВ). Као страном пореском обвезнику, лицу се за плаћену робу или услуге у одређеној земљи враћа износ плаћеног пореза након што докаже да је купљену робу извезло из земље. Такође, неопходно је да буду задовољени и други законски услови, међу којима је и тај да је износ плаћеног ПДВ-а већи од за-

коном дефинисаног минималног износа за повраћај ПДВ-а.

Тражњу одређују купци. Сви купци који се појављују на тржишту чине тражњу. За тражњу је веома важна цена по којој се по- нуђена добра продају. Са растом тражње, расте и цена одређеног добра.

Трансакција представља пренос (транс- фер) новца са једног рачуна на други.

Трезор представља посебну осигурану просторију у банкама (ризницу, благај- ну) у којој се чувају новац и друге вредне ствари.

Трошак (накнада) обраде кредитног захтева је накнада, коју поједине банке једнократно наплаћују клијентима при- ликом одобравања кредита. Висина ових трошкова зависи од врсте и износа кре- дита, способности клијента да уредно от- плаћује кредит и других фактора.

Уплата представља пренос новца у ко- рист примаоца, односно корисника рачу- на пословних банака.

Услуге платног промета – преноса (трансфера) новца су услуге, које се тичу свих плаћања између правних и физич- ких лица, које својим клијентима пружају пошта, банке и финансијске институције специјализоване за пренос новца. Тради- ционални начин преноса новца се обавља на шалтеру неке од поменутих установа уплатом и попуњавањем посебне уплат- нице. Појавом електронског банкарства, данас је могуће новац пренети са једног рачуна на други путем сајта или мобил- них апликација банака и других финан- сијских институција.

Фиксни трошкови су трошкови који су увек присутни, без обзира на количину купљене или произведене робе, као и на

обим пружених услуга. *Пример: ірошкови закуїа и одржавања іословної іросіора су увек ірисуйіни без обзира на обим іо- словних акіивносіи.*

Хартија од вредности је документ, пи- сана исправа, која служи као инструмент улагања, кредита или плаћања, при чему издавалац хартије од вредности нуди ње- ном имаоцу могућност да под одређеним условима оствари приход у виду дивиден- де или камате. Када је реч о хартијама од вредности као инструментима улагања, неке од најпознатијих су акције (деони- це), обвезнице, опције, деривати, итд. Код ових хартија од вредности постоји изве- стан ризик приликом улагања, а величина потенцијалне зараде за њихове имаоце је управо повезана са тим ризиком. Другим речима, хартије од вредности које имају већи ризик нуде могућност и веће зараде. С друге стране, када се говори о хартија- ма од вредности као средствима кредита, плаћања или обезбеђења, најпознатије су менице, чекови, складишнице, коносма- ни, итд. У овим хартијама од вредности је садржана обавеза одређених правних или физичких лица да обаве плаћање у складу са дефинисаним условима (коме, када, где и колико исплатити и сл.).

Хипотека представља заложно право на непокретност, које овлашћује повериоца (банку) да уколико дужник (клијент) не измири своје обавезе, има право да наплати потраживање обезбеђено хипотеком продајом непокретности. Пример: у случају стамбеног кредита, хипотека се уписује на непокретност коју клијент купује и банка има право да наплати своје потраживање уколико клијент не измирује своје обавезе по основу кредита, и то продајом непокретности.

Цена је новчани израз вредности робе и услуга на тржишту. Формира се на основу понуде и тражње.

Централна банка представља институцију, чији је задатак да надгледа банкарски систем и регулише количину новца у привреди. *Пример: Народна банка Србије (НБС) је централна банка Републике Србије, а основни циљ је осигурање и очување ценовне стабилности, као и очување и јачање финансијског система.*

Чек је писана финансијска исправа, строго формална хартија од вредности, која се користи у сврху плаћања роба и услуга, као и преноса новца са једне особе на другу особу или организацију. Чек се врло често користи за потребе одложеног плаћања, тако што особа која купује робу преузима ту робу одмах, а продавцу даје попуњени чек, чиме продавац ту робу може да наплати од купца тек на дан који је означен у чеку или касније, али никако пре. Наплата се у овом случају врши задужењем банковног рачуна купца за износ наведен на чеку. Чекове издају банке својим клијентима који поднесу захтев за издавањем чекова, а уз то испуњавају и одређен број услова. Неки од тих услова,

тичу се редовних примања, непостојања заосталих дугова према банци, пословног поверења, итд.

Штедња у банци је банкарска услуга, која клијенту омогућава да своја финансијска средства чува у банци. Банка клијенту исплаћује одређену камату на штедњу, која се израчунава као проценат средстава која се штеде. Два најпознатија облика штедње су штедња по виђењу и орочена штедња. Када је реч о штедњи по виђењу, клијент може подићи своја средства кад год жели, као и камату остварену до тренутка подизања новца. Код орочене штедње, клијент се обавезује да одређени временски период (више месеци или година) неће подизати средства са рачуна. Клијент банке може подићи средства и у овом случају када год пожели, али тада неће добити пун износ камате коју је уговорио с банком. Камате на орочену штедњу су веће него код штедње по виђењу, јер банка у том случају може да располаже клијентовим новцем уз већу сигурност да клијент тај новац неће повући из банке одређено време. Новац који се даје банци с циљем штедње назива се депозит. Може се штедети у динарима, као и у страном валути.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

VISA

ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА